

Humus

Raul Brandão

15 de novembre

Les passions dormen, el riure postís és l'amo i senyor, les mans s'han acostumat a fer cada dia els mateixos gestos. La mateixa tela enganxosa embolcalla i neutralitza, i només un soroll sobresurt, el de la mort, que té davant seu el temps il·limitat per rosegar. Aquí hi ha odis que minen i contraminen, però com que el temps arriba per a totes les coses, cada any minen un pam. La paciència és infinita i clava puntes esmolades dins la terra: ha adquirit el color de la pedra i cada dia creix una polzada. L'ambició no avança un peu sense tenir l'altre a terra, l'astúcia camina i fa marrada, i per més que es pari l'orella, no se li senten els passos. En aparença, la llei de la vida és la insignificança; és la insignificança la que governa la vila. És la paciència, que espera avui, demà, amb el mateix somriure humil: —Tingues paciència —i els seus dits àgils teixeixen una tela de ferro. No hi ha obstacle que la desanimi.— Tingues paciència —i es mou, fa marxa enrere, espera any rere any i mira amb els mateixos ulls sense expressió i el mateix somriure estampat. Aquí la mentida és d'una altra mena, es fa de mil colors i tothom la troba agradable. —I tant... i tant... —No passa res, no passa res. Cada dia diem les mateixes paraules, salutem amb el mateix somriure i fem les mateixes reverències. Els hàbits es petrifiquen lentament acumulats. I el temps esmicola: esmicola l'ambició i la fel i torna les figures grotesques.

Fixeu-vos, des d'aquí es veu tota la vila... Allà hi ha l'Adèlia, el senyor i la senyora Pires com figures de cera. Ningú no es mou. En un racó més fosc la cosina Angèlica no aixeca el cap de sobre la mitja. Ha remugat tanta enveja que ha desaprès de parlar. Arriba el te, pren el te i s'aferra ràpid a la mateixa mitja, on mans caritatives cada dia desfan els punts, per tal que ella, així que s'aixequi, recomenci la feina. Un dia, una setmana, un segle, i només el pèndol invisible va i ve amb la mateixa regularitat impecable —cap a la mort!, cap a la mort!, cap a la mort!

Ha passat un minut o un segle? Sobre el granit salnitros s'assenta una altra capa negra i les hores cauen sobre la vila com gotes d'aigua d'una clepsidra. De tant veure les pedres ja no em fixo en les pedres. La mort camina de puntetes i ningú no li sent els passos. Cada dia se'ls endú, cada dia toca a morts. El no-res a l'espera i la senyora Procòpia obrint la boca amb son, com si no tingués davant seu l'eternitat per dormir. Tot això passa com si tot això no tingués cap importància, tot això passa com si tot això no fos un drama i tots els drames, un minut i tots els minuts...

No fa anys, fa segles que dura aquesta brisca, i els gestos són cada vegada més lents. D'ençà que el món és món que les velles s'aboquen sobre la taula de joc. El joc banal és la brisca; el joc és el de la mort... El quinqué il·lumina i l'ombra rosega les fisonomies, la majestuosa Teodora, l'Adèlia, l'Eleutèria de les Eleutèries, el capellà. De la foscor, en destaca una boca que murmura, la de la senyora Biblioteca: els capellans l'elogien, l'Església elogia la seva caritat, que rebusca la desgràcia per donar-li tres rals. Només distingeixo, desenganxades dels cranis, les orelles del respectable Elias de Melo i les de l'impecable Melias de Melo, lívids com dos fantasmes. Tots dos regulen la consciència com qui dóna corda a un rellotge. Els deutes són els deutes. La senyora Leocàdia anteposa per sobre de tot el seu deure, i s'endú cap a casa una òrfena a qui alimenta i que li embena

les cames. La claror del quinqué li il·lumina les mans òssies i seques que omplien tota la sala i tot el món... La senyora Procòpia odia la senyora Biblioteca, però ni ella sap el que hi ha darrere d'aquell odi contingut per l'infern. Tothom s'acostuma a la vida. Matar la mataria jo, però algunes paraules m'aturen. També m'atura alguna cosa... Tots arribem al punt en què la vida s'aclareix a la llum de l'infern. Però ningú no arrisca un pas definitiu.

Tot això sembla que fluctua sota l'aigua, que verdeja sota l'aigua. No sé ben bé si sóc mort o si sóc viu... Passa un any i un altre any encara. La serena és agradable, i el temps passa, el temps les gasta com ho fa el salnitre amb els sants dins els nínxols. Si la desesperació augmenta no es tradueix en paraules.

Les velles amb el temps han adquirit la mateixa expressió, amb el temps han arribat a témer un desenllaç. Amorrades a la taula les figures no es belluguen. Ni es belluguen altres figures que s'embolcallen en la foscor, i el que m'interessa no són les paraules del capellà: —Joc —ni el que l'Adèlia xiuxiueja a l'Eutèria perquè la vella temorenca ho senti: —La nostra Teodora cada dia està més jove!... —El que m'interessa són les figures invisibles: és el dolor d'aquestes figures immòbils i sobre elles una altra figura més gran, inclinada i atenta, que fa segles que espera el desenllaç.

La vila es petrifica, la vila abjecta cria la mateixa floridura. Aquí hi viu la insignificança i fins i tot a la insignificança el temps li imprimeix caràcter. Al carreró escarpat i pedregós, que regala humitat en ple estiu, hi viuen velles a qui només els resten paraules, apressades, alimentades, acarnissades com un boig sobre una corona de llauna que li omple el món per complet. En una banda, hi viu l'espant; en l'altra, l'absurd. I tots alhora allunyen i repel·leixen la vida. Aquí hi viu la Teles, que es passa la vida netejant els mobles, sola i tancada amb els mobles lluints, tal vegada restes d'un somni al qual s'aferra amb desesperació, i velles que són només reverències, només bava, només rancor. Tenir una mania i pensar-hi amb obstinació! Criar-la. Tenir una mania i veure-la créixer com un fill!... Aquí hi viu la senyora Restituta, sempre fent que sí amb el cap a la vida, i l'Úrsula, que té com a missió al món fer riure els altres.

Aquí hi caben éssers que fan de la vida un hàbit i que aconsegueixen mirar el cel amb indiferència i la vida sense sobresalts, i aquesta confusió de ridícul i de figures gasives. Aquí hi viu, aferrat a la paret de la col·legiata, en Santo, que de tant en tant surt de la torpor i clama: —L'infern!, l'infern! —Hi viuen les Teles, i les Teles odien les Sousa. Hi viuen les Fonseca, i les Fonseca es passen la vida com nines desconjuntades, fent reverències. Hi viuen les Albergaries, i les Albergaries només tenen una finalitat en l'existència: estrenar cada semestre un vestit al jardí. Hi viuen els que trituren, remuguen i ruminen, els que es tanquen a corre-cuita per dins com una mania, i els que es disgusten un dia, una setmana, un any, fins que arriba l'hora tranquil·la de la terra o l'hora tremenda de la mort.

Aquí hi viu l'egoisme que fa de la vida un capoll, i l'ambició, que desgasta sense fre o que emplena l'existència de rancors i, després d'un any de tracamanya, consumeix un altre any de tracamanya. Aquí dins hi caben les velles cismàtiques, darrere d'interessos, de passions o de simples foteses, dissolent-se en l'èter i de seguida substituïdes per altres velles, amb les mateixes o altres plomes als barrets, amb els mateixos o altres ridículs, velles fètidés i maníaques; els homes als quals se'ls van anar enganxant vida enllà ditades de mentida, a punt per a la tomba; i en Gabiru i el seu somni. Aquí hi cap el cel i les postureres amb les seves reverències, la mort i la brisca. I aquí també hi cap una vella minyona, que no s'aparta de davant dels meus ulls. M'incomoda. Carrega. Obeeix. Serveix totes les altres velles. La Joana és una vella estúpida.

Primer va servir a la vila, després va servir a la ciutat. Servia amb una faldilla estripada, les mans brutes de rentar els plats, una camisa, el menjar i sis mil rals de salari. Ha netejat, ha fregat, fa mala

olor. Ha servit el tropell, la misèria, el riure, que camina cap a la mort amb un vestit per fer bonic i un barret de plomes al cap. Per explicar fil per randa la seva història, n'hi ha prou dient que les mans se li han anat deformant i se li han fet clivelles, nodositats, crostes, que les mans es van assemblant a l'escorça d'un arbre. El fred les hi va tallar, la humitat s'hi va endinsar, la llenya que tallava les hi va endurir. Sempre l'he comparada amb la pomera del pati: és innocent i útil i no ocupa lloc. La vida la desgasta, les llàgrimes la corroeixen, i ella és aquí en el mateix estat, com quan va entrar a casa de la senyora Hermengarda. Fa riure i fa plorar. A ningú ja no li estranya, ni a ella, que la Joana aguanti, i al matí la troba dreta, tallant la llenya, encenent el foc, escalfant l'aigua. Hi ha éssers creats a propòsit per als serveis més bastos. Per dins la Joana és només tendresa, per fora la Joana està ennegrida. La mateixa lletjor revesteix les pedres. Revesteix també els arbres.

És una vella alta i seca, amb el pit pla. L'hàbit de carregar sobre el cap la va dreçar com un puntal, l'hàbit de les caminades li va aplanar els peus: la traginera s'assenta sobre bases sòlides. Sembla un home amb les orelles desenganxades del crani i els ulls innocents d'animaló. És d'aquestes criatures que donen als altres el millor de si a canvi del salari, que s'estimen els fills dels altres i ploren per totes les desgràcies. A més s'hi escarrassen, i quan les fan fora perquè no serveixen, es posen a plorar a les escales.

No es comprèn que, després d'una vida sencera, aquesta dona conservi intacta la innocència d'un infant i l'esbalaiment dels ulls a la superfície del rostre. Caigudes, gana, el fred de la pobresa —el pitjor— i, malgrat ser trepitjada, amb una faldilla d'estamena, pells al coll, les mans tallades de rentar els plats, té alguna cosa que no s'expressa amb paraules, un balbuceig, un riure... Ha barrejat tendresa a la vida. Ha barrejat a això la seva pròpia vida. Ho ha escalfat tot amb l'alè.

Té les mans com troncs.

BRANDÃO, Raul. *Humus*. Pollença: El Gall, 2012.

Translated by Anna Cortils